

**Шармар О.М.,**

доцент кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

**Кучер Ю.О.,**

курсант 3 курсу ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ

### **Незаконне збагачення: шляхи удосконалення**

Причиною включення норми до Кримінального кодексу України (далі – КК) щодо незаконного збагачення була необхідність реалізації засад антикорупційної політики України згідно з міжнародними стандартами у сфері запобігання та протидії корупції [2].

Науковою розробкою проблемних питань незаконного збагачення займалися такі вчені як: П. П. Андрушко, Л. П. Брич, О. О. Дудоров, Б. В. Здравомислов, Г. М. Зеленов, Д. Г. Михайленко, О. Б. Сахаров, О. Я. Светлов, Т. І. Слущка, В. Я. Тацій, М. І. Хавронюк та інші. Однак, у теперішній час низка питань залишається недостатньо дослідженими, що спричиняє проблеми застосування цієї норми.

Мета статті полягає в аналізі проблемних питань кримінально-правової характеристики незаконного збагачення.

Під *незаконним збагаченням* слід розуміти набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у власність активів у значному розмірі (грошові кошти або інше майно, а також доходи від них, якщо їх розмір (вартість) перевищує одну тисячу неоподаткованих мінімумів доходів громадян) законність підстав набуття яких не підтверджено доказами, а так само передача нею таких активів будь-якій іншій особі [1].

Проте чинна редакція статті про незаконне збагачення не позбавлена недоліків, а саме:

1. Фактичне запровадження складом цього злочину обмеження дії принципу презумпції невинуватості без прямої нормативної регламентації цього як у КК України, так і в інших законах України, а також без наукового обґрунтування такого обмеження та незважаючи на зауваження експертів Верховної Ради України.

2. Виключення із суб'єктів, значне необґрунтоване збільшення активів яких утворюватиме склад незаконного збагачення, близьких осіб державного службовця.

3. Встановлення необхідності для обвинуваченого підтверджувати законність набуття своїх активів виключно доказами, що ставить його у значно жорсткіші рамки, ніж це передбачається у 20 Конвенції, за якою достатнім є раціонально обґрунтувати суттєве збільшення активів без обов'язкового підтвердження цього доказами [5, с. 368].

Незаконне збагачення проявляється в одній з двох суспільно небезпечних дій: 1) *набутті* у власність активів у значному розмірі за не підтвердження законності підстав цього; або 2) *передачі* таких активів будь-якій іншій особі.

При кримінально-правовій кваліфікації суспільно небезпечного діяння як незаконне збагачення за об'єктивною стороною достатньо встановити одну з дій: «набуття активів» чи «передачу активів». Під набуттям (*за знач.* набути, набувати) зазвичай розуміють ставати власником чого-небудь, діставати, наживати, здобувати що-небудь. Законною підставою набуття активів у власність є настання певного юридичного факту або їх сукупності [3, с.112].

Використаний у ч. 1 ст. 368-2 КК зворот «набуття особою ...у власність активів...» унеможливорює інкримінування цієї кримінально-правової норми у випадках, коли особа, уповноважена на виконання функцій держави та місцевого самоврядування, не накопичила (збільшила свої статки), а незаконно позбавилась майнових витрат (наприклад, вона чи близька їй особа безоплатно або за «символічною» ціною отримала різноманітні послуги – медичні, освітні, туристичні, розважальні, юридичні, ремонтні, транспортні тощо). Водночас треба мати на увазі, що якщо законність підстав набуття у власність коштів, за допомогою яких особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, сплачено послуги, не підтверджено доказами, то вчинене може розглядатися як незаконне збагачення.

Цікаво, що формулювання «одержання... неправомірної вигоди...», використане в первісній редакції ст. 368-2 КК, дозволило охоплювати неправомірну поведінку належного суб'єкта, що наводить на думку про доречність використання такого (подібного) формулювання у вдосконаленій ст. 368-2 КК. Крім іншого, це дозволило б усунути ґрунт для дискусії, пов'язаної з позначенням предмета незаконного збагачення як активів, законність походження набуття яких не підтверджується доказами. Подібним чином розмірковує Д. Г. Михайленко, на погляд якого розкішний спосіб життя публічної службової особи, який не пов'язаний з приростом її майна, проте виражається в отриманні нею (на свою користь або користь близьких) послуг, переваг, пільг, інших вигод, за які особа не сплачує коштів або сплачує явно не еквівалентну ціну, не може бути підставою для застосування норми КК про відповідальність за незаконне збагачення. У зв'язку з цим дослідник пропонує використати в ст. 368-2 КК (за прикладом інших норм КК про корупційні злочини) термін «неправомірна вигода», що дозволить поширити дію аналізованої кримінально-правової заборони на випадки отримання чи користування відповідним суб'єктом будь-якими майновими благами [4, с.72].

Крім цього недостатньо зрозумілим й нечітким залишається констатація наявності корисливого мотиву та корисливої мети при передачі суб'єктом незаконного збагачення іншій особі незаконно набутих активів. Як наслідок, існує потреба у законодавчому доопрацюванні положення ч. 1 ст. 368-2 Особливої частини КК України шляхом точної вказівки на те, як саме суб'єкт цього злочину при вчиненні цієї форми діяння незаконно збагачується.

Однак, все ж, потрібно врахувати позицію, відповідно до якої вважається, що у разі передачі службовою особою неправомірної вигоди близьким родичам, метою особи може бути збільшення статків її близьких родичів або приховування у такий спосіб факту одержання неправомірної вигоди. Необхідно, при цьому, зауважити, що близькі родичі, яким передається неправомірна вигода, відповідальності за ст. 368-2 КК України не несуть, за винятком випадку, коли близькі родичі усвідомлювали походження такої вигоди, розуміли неправомірність дій службової особи, а також те, що остання передає їм неправомірну вигоду для

приховування факту одержання цієї вигоди (збереження її), та все одно погоджувались на таку передачу, сприяли цьому, тому дії таких осіб, слід кваліфікувати як пособництво у незаконному збагаченні службової особи або легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом [3, с. 170].

Таким чином, проаналізований склад злочину свідчить про необхідність його подальшого удосконалення, зокрема в частині об'єктивної сторони та предмету незаконного збагачення.

#### **Список використаних джерел**

1. Кримінальний кодекс України: Кодекс України від 05.04.2001 № 234III // Відомості Верховної Ради України. – 2001 р. – № 25. – Ст. 131.
2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції (A/RES/58/4) від 31 жовтня 2003 року / Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 49 URL: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995\\_c16](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_c16).
3. Денєга О. П. Кримінально-правова кваліфікація незаконного збагачення: дис. канд. юрид. наук: 12.00.08 / О. П. Денєга; Національна академія прокуратури України. К., 2015. 194 с.
4. Дудуров О. О. Незаконне збагачення: пошук прийнятої моделі кримінально-правової заборони триває. *Актуальні проблеми кримінального права та кримінології у світлі реформування кримінальної юстиції*. Харків. 2017. С. 71-73.
5. Михайленко Д.Г. Місце норми про незаконне збагачення у механізмі кримінально-правової протидії корупційним злочинам. *YoungScientist*». 2015. № 2. С. 807-812.